

PROFESOR JAN STRELAU (1931–2020)

Wśród licznych zasług i osiągnięć prof. Jana Strelaua istotne miejsce zajmuje powołanie do życia pisma „Academia”, co uczynił jako wiceprezes Polskiej Akademii Nauk. Łamy tego pisma są więc najwłaściwszym miejscem, by Go upamiętnić.

Badania naukowe Jana Strelaua zmierzały do ustalenia katalogu podstawowych cech indywidualnych człowieka. Podobnie jak cechy fizyczne (wzrost, kolor oczu), cechy psychiczne jednostki są w zasadzie niezienne w toku życia i w dużym stopniu dziedziczne. Jednak w przeciwieństwie do cech fizycznych te psychiczne podlegają istotnym wpływom ze strony środowiska. W toku życia ludzkiego zmienia się więc sposób ich ekspresji, czyli ich przejawianie się w działaniu, ale one same pozostają w praktyce niezienne. Dotyczy to nie wszystkich z nich, lecz jedynie kilku podstawowych, które nazywamy cechami temperamentu.

Badania Jana Strelaua i jego współpracowników nad strukturą i istotą temperamentu doprowadziły Go do sformułowania regulacyjnej teorii temperamentu. Naczelnym twierdzeniem tej teorii jest teza, że temperament reguluje relacje człowieka z otoczeniem. Na przykład osoba aktywna, o wysokim zapotrzebowaniu na stymulację, będzie tak organizować swoje życie zawodowe i towarzyskie, by często doświadczać czegoś nowego i nieprzewidywalnego. Z kolei osoba wrażliwa, o wysokim poziomie reaktywności na bodźce, będzie raczej preferować sytuacje przewidywalne i uporządkowane. Temperament reguluje zatem nasze relacje społeczne i zawodowe, a także sposoby spędzania wolnego czasu. Badania zespołu Jana Strelaua wykazały ponadto, że pewien układ cech temperamentu jest moderatorem reakcji człowieka na stres. Regulacyjna teoria temperamentu głosi, że cechy osobnicze wpływają na nasze działanie, jednak nie w sposób deterministyczny, lecz w interakcji z otoczeniem.

Na sukces naukowy Jana Strelaua złożyło się wiele czynników. Podstawą była jego imponująca pracowitość, rzetelność i dyscyplina. Jednak te cechy indywidualne, zresztą bardzo ważne i stanowiące w Jego przypadku wzorzec dla kolegów i współpracowników, to warunek konieczny, choć dalece niewystarczający. Na ten sukces złożyła się atmosfera warszawskiego środowiska psychologicznego, żywego intelektualnie i otwartego na świat. Sam Strelau wielokrotnie podkreślał, ile zawdzięcza swojemu mistrzowi, prof. Tadeuszowi Tomaszewskiemu. Na sukces Jana Strelaua złożyła się też Jego umiejętność współpracy i organizowania badań zespołowych. Nie bez znaczenia było też konsekwentne dążenie do włączenia się w obieg nauki światowej. Dzięki temu Jego prace są szeroko znane i często cytowane na całym świecie.

Miarą Jego sukcesu naukowego niech będzie choćby to, że dwie Jego najważniejsze monografie (*Temperament, osobowość, działanie* oraz *Psychologia temperamentu*) zostały najpierw wydane przez międzynarodowe oficyny wydawnicze, a krótko potem opublikowane w Polsce.

Jan Strelau umiał łączyć pracę naukową z zaangażowaniem w organizację życia naukowego w Polsce. Psychologia i nauki pokrewne zawdzięczają mu nie tylko ważne badania i publikacje, lecz także propagowanie właściwych wzorców uprawiania nauki.

Będzie nam bardzo brakowało Jego autorytetu, zawsze uzupełnionego łagodnym uśmiechem i życzliwością.

PROF. DR HAB. EDWARD NĘCKA

INSTYTUT PSYCHOLOGII, UNIwersYTET Jagielloński w Krakowie